

ליקויים בהתקשרות – הבנה והתנהלות בתוך מערכת

החינוך עם ילדים מאומצים

הקדמה

מעבר ליצירת שייכות והיקשרות בטוחה בבית נדרשת המשפחה המאמצת (ההורה והילד) להתמודד עם חוסר מודעות של הצוות החינוכי בגני הילדים ובבתי הספר לנושא האימוץ בכלל ולטראומת ההתקשרות בפרט. באמצעות המאמר שלפניך אנו שואפים להנגיש נושא חשוב במיוחד למורים, יועצים בבית הספר, מנהלים ופסיכולוגים במערכת החינוך. הבנת טראומת ההיקשרות – קשיים והפרעות בהתקשרות RAD יאפשרו לאנשי החינוך לגבש התנהלות מיטיבה שתעניק לילד מקום קבוע ובטוח להיות מי שהוא – על כישרונותיו וחלומותיו. מניסיוננו, גננות ומחנכות שנכונות להשקיע בלימוד הנושא ובתשומת לב, תוך 'ראיית' הילד על צרכיו הייחודיים תאפשרנה לו להשקיע באופן חיובי במישור החברתי והלימודי ולחסוך התמודדויות מתישות ומאבקים מיותרים סביב בעיות התנהגות. הפנמת ידע זה ויישומו יאפשרו גם להורה המאמץ הפניית המשאבים שברשותו (זמן ופניות רגשית) לעצמו ולמשפחתו.

מחנכים יקרים, ההורים המאמצים, זקוקים לשיתוף פעולה מתמשך מצידכם ולתמיכתכם. נודה לכם על הפצת הקישור ברחבי הרשת. מיזם האימוץ

המאמר תורגם ונערך: מירב מזמר – פסיכולוגית קלינית מומחית בכירה, בעלת ניסיון טיפולי רב עם משפחות מאמצות ואומנה.

תודתי והערכתי להורה מאמץ שסייע בהנגשת מאמר חשוב זה לקהילת האימוץ בישראל

המאמר עוסק בקשיים בהתקשרות RAD: Reactive attachment disorder :

להורדת המאמר בעברית למחשב קישור לקובץ PDF

המאמר המקורי באנגלית [קישור](#)

להורדת קובץ PDF של המסמך באנגלית [הקליקו כאן](#)

המאמר פורסם ברשות מחברו באתר [Families by Design – Nancy Thomas Parenting](#)

קשיים בהתקשרות

קשיים בהתקשרות שכיחים מאוד בקרב ילדים מאומצים אך יכולים להימצא גם בקרב משפחות אחרות אשר עברו גירושין, מחלה או פרידה טראומטית. ליקוי בהתקשרות מתרחש כאשר הילד אינו מטופל באופן הולם בחודשי החיים או שנות החיים הראשונות. הילד נותר לבכות בעודו רעב, כואב, זקוק להחלפה או להחזקה. וכך הוא לומד כי מבוגרים לא יעזרו לו בשעת מצוקה. הוא לומד שהצרכים שלו אינם בראש סדר העדיפויות של המבוגר.

ילדים שנולדו לאם מכורה לסמים או אלכוהול, ילמדו זאת עוד מהרחם! במקרים קשים בהם הילד חווה התעללות או הזנחה קשה לפני הוצאתו מהבית, הוא ילמד שמבוגרים מסוכנים לו ואין לבטוח בהם. ילד עם ליקוי בהתקשרות, יפתח הרגלים להתמודדות עם העולם אשר לתחושתו, ישמרו עליו ויגנו עליו. הוא יעשה מניפולציות על מנת לשלוט בעולם אשר באופן מאוד מוחשי נחוה בעיניו כמסוכן – ולכן הוא חייב לשלוט בו.

מהי הפרעת התקשרות

הפרעת התקשרות הינה מצב רגשי מתמשך המיוצג דרך מספר התנהגויות שליליות אשר מתפתחות כאשר התינוק או הילד הצעיר לא זוכה להזדמנות להתקשר באופן רציף ועקבי למבוגר משמעותי.

יש אשר יטעו לראות בתופעה זו הפרעה התנהגותית, אשר משמעותה היא שהילד יוכל לשנות את התנהגותו מבחירה, או כאשר ילמד דרכי התנהגות יותר אדפטיביים. הורים מאמצים רבים חושבים שברגע בו ילדם המאומץ יסתגל לבית החדש ולחיי המשפחה החדשים והיציבים, הוא יהיה מסוגל לאהוב אותם ולהתנהג כאילו היה מאז ומתמיד חלק אינטגרלי ממשפחתם. אך זהו לא המקרה!

קשיים בהתקשרות הינם תוצאה של התפתחות לא שלמה או לא מספקת של המוח ואין מדובר בהפרעה התנהגותית כלל וכלל. **זהו קושי רגשי בעל ביטויים נוירולוגיים אשר יכול להשתנות רק בהתאם להתפתחות המוח וזה כאמור לוקח זמן ודורש קיומה של סביבה בריאה עקבית ויציבה.**

הדרך הטובה ביותר לחשוב על ליקוי בהתקשרות היא כמו לחשוב על פגיעה מוחית שהתרחשה בחודשי החיים הראשונים. עם התמיכה הנכונה, החיבה וההזנה הרגשית המותאמת, המוח יכול להחלים או להתפתח באופן שלם יותר. אך בזמן שתהליך זה מתבצע, על ההורים המאמצים ועל מערכת החינוך להבין כי הם מגדלים ילד עם פגיעה נוירולוגית ועליהם לטפל בבעיה באותה סבלנות ונחישות בה היו מטפלים לו הפגיעה הייתה נגרמת כתוצאה מפגיעת מכונית.

מה גורם לקשיים בהתקשרות

המטרה של יחסי התקשרות היא לאפשר לתינוק הצעיר לפתח מיומנויות בסיסיות על מנת לפתח קשרים בריאים לאורך כל חייו. זה יאפשר לו לסמוך על אחרים, לבטוח בעצמו ולחיות חיים בהם הוא מסוגל לקבל כשם שהוא מסוגל לתת. הביטחון הרגשי אשר מספקים יחסי ההתקשרות התקינים מאפשרים למוח המתפתח של התינוק להתמקד בגידול של אותם מבנים מוחיים אשר מובילים לכישורים כגון חשיבה הגיונית, וויסות רגשי ותפקוד קוגניטיבי כללי. עבור רוב התינוקות, זה מתחיל בקשר אם-תינוק, מתפתח גם לקשר עם האב ואח"כ אחים, קרובים אחרים ועוד.

תהליך ההתקשרות הינו תהליך אינטראקטיבי המתקיים דרך הטיפול המסור בתינוק: התינוק בוכה – האימא מגיבה עם אהבה ואוכל, המוח של התינוק מגיב בצמיחה ופיתוח מיומנות איתם יגיב בחזרה לאם. רוב הדברים הפשוטים שמבוגרים עושים עם תינוקות הם למעשה גירוי לפיתוח התקשרות. ההחזקה המערסלת, המלמול, משחקי אצבעות, אמבטיה חמה, הזנה עדינה של אוכל בריא, מבט ממושך אל תוך עיניו של התינוק – כולם כלים להתפתחות של התקשרות בטוחה. ילדים מפתחים קשיי התקשרות כאשר תהליך עדין ושברירי זה מופר על ידי ריבוי מטפלים, או כאשר התהליך כולו נמנע מהתינוק בשל טיפול הורי בלתי הולם, בלתי רציף ובלתי מספק.

במצב זה המוח מתחיל להתמקד בלעזור לתינוק לפתח מנגנוני הישרדות על חשבון פיתוח יכולות קשר. התוצאה הינה ילד אשר יודע רק איך לשרוד דרך מניפולציות, שליטה, תוקפנות או הימנעות. בהתאמה, הוא יגדל אל תוך הילדות עם תחושת נטישה חריפה, אך ללא הבנה של איך להיות שייך, או לבטוח בהורה.

לא כל הילדים יגיבו לאתגרי הינקות שלהם באותה מידה של קשיי התקשרות. מספר גורמים נדרשים להימצא על מנת לפתח הפרעה בהתקשרות – הבדלים אישיים בחוויה ובתגובה אליה, נטייה גנטית, חשיפה לסמים ואלכוהול בשלב העוברי, כל אלה יחברו ליצירת האתגר ההתקשרותי הייחודי לכל ילד. הורות חדשה ומיטיבה וכמובן טיפול, עוזרים לילד לפתח התקשרות בטוחה לאדם אחר דרכו ילמד לבטוח, לקבל מרות ומשמעת, לפתח חשיבה של סיבה ותוצאה, שליטה עצמית ולקיחת אחריות על מעשיו.

תפקידה של המורה או הגננת בתוך מערכת החינוך

כמורה או גננת, תתפלאי אולי לראות כי בתקופת המפגש הראשונית, תפגשי ליד מקסים, משתף פעולה ומחפש קרבה. בוודאי תתרגשי לראות כיצד היחסים שלך עם הילד נבנים באופן עקבי ונכון ואולי אף תתפלאי למשמע הדיווחים משנים קודמות, על "הילד הבעייתי" והקשה שעבר לכיתתך... אולם, כשבוע, חודש או שלושה חודשים מתחילת השנה יהפוך הילד באופן פתאומי למתנגד, עם מצבי רוח משתנים, התפרצויות זעם וקושי בהתנהלות. השינויים יהיו חדים ומהירים עד שתאבדי את היכולת לצפות את התנהגותו של הילד מרגע אחד למשנהו, מיום אחד לאחר.

להלן סקירה מפורטת המתארת את אופי התנהגותו של הילד הסובל מקשיים בהתקשרות, את התנהלותו בתוך המסגרת החינוכית ואת מקומם של ההורים והמבוגרים האחרים בחייו. יחסו לאוכל והתנהגותו בזמן האוכל תראה כאילו לא זכה לארוחה טובה כבר תקופה ארוכה. קיימת נטייה להעלים אוכל מחברים וסרבנות לכבד ולשתף במה שיש לו. הילד יתקשה ביצירת חברויות עם בני גילו או בתחזוקה של קשר לאורך זמן. יכולתו לשחק בסיטואציה אחד-על-אחד טובה בהרבה ממשחק בתוך קבוצה ובמגרש המשחקים, לרוב יפגין התנהגות

"בריונית" ואף אלימה. על אף היכולת האינטלקטואלית הטובה, הילד עם קשיי ההתקשרות לא יצליח מאוד במשימות לימודיות משום שהוא חסר יכולת לפתרון בעיות וחשיבה אנליטית.

התנהלות בבית הספר

בכיתה נראה התנהגות קולנית, ללא יכולת לעבוד בקבוצה ולרוב ייצור ויכוח רק כדי לשלוט בקבוצה. יכולת הארגון בדרך כלל נמוכה ולרוב תגיע תגובת דחייה לכל ניסיונות התיווך והעזרה.

תתכן תחושה של רגישות יתר (היפרוויג'לנטיות) סביבם, צורך עז בשמירה על מרחב אישי וקושי כאשר מתקרבים אליו. הילד לרוב ירצה לדעת מה נעשה בשטחו של כל אחד אחר אבל לא יספר מה נעשה אצלו. ישנה תחושה שאין מצפון וחרטה ביחס למעשים. גם כאשר מישהו נפגע. ההתנצלות שנשמע ממנו, לא בהכרח תמנע חזרה על אותה התנהגות ביום למחרת. ילדים עם הפרעה בהתקשרות אינם מונעים משבח עצמי או שבח על ידי ההורה. מערכת תגמולים/עונשים רגילה פשוט לא עובדת ודיבור רך ואמפתי לרוב יחריף את ההתנהגות הקשה. הם יראו בך "פראיר" שאפשר לנצל אותו...

במשימות לימודיות, אפילו במשימה פשוטה של כתיבת שמם, הם ישימו בכוונה חלק מהנדרש – רק כדי לבסס את שליטתם על המשימה. אם יקבלו הנחייה משולבת של כמה דברים לעשות, נמצא שיעשו פחות או יותר מהנדרש מהם. לעיתים קרובות יהרסו צעצועים, בגדים, מזכרות משפחתיות וישתמשו בהכחשה בוטה באשר למעורבותם בנעשה. הם יאשימו הורים, אחים או חברים בכל דבר – אי עשיית שעורי בית, שכחה של בגדים או חפצים בבית הספר ועוד. לעיתים קרובות אף יכשלו בכוונה במבחנים או במשימות אבחון שנדרשות מהם.

ישנו עיסוק מוגבר בפציעות אמיתיות או מדומות. ילדים אלו יחטטו בפצעים ויחריפו אותם או יתלוננו על פגיעה שלא הייתה. אבל כאשר תתרחש פגיעה אמיתית וכאב מוחשי, הם לא יחפשו מבוגר להיעזר בו או להתנחם בעזרתו. ילדים עם הפרעה בהתקשרות יכולים לסבול מנפילות מוגזמות ותאונות תכופות וירבו להתלונן על מה שילדים אחרים גרמו להם. "הוא התחיל איתי" – משפט ששגור בפיהם תמיד.

מאבקי שליטה

ילדים שלא ביססו תחושת התקשרות בטוחה עם מבוגר, נמצאים במאבק שליטה תמידי עם סביבתם ומחפשים להשיג שליטה בכל דרך אפשרית גם במצבים חסרי משמעות לחלוטין. **אם הם בשליטה הם חשים בטוחים**. כאשר הם נאהבים ומוגנים על ידי מבוגר, הם חשים בסכנה כיוון שלא למדו מעולם לבטוח במבוגר, בשיפוט של מבוגר ולא פיתחו תחושות בסיסיות של קבלה, ביטחון וחום. הם ידברו באופן לא מובן רק כדי לגרום לך לבקש מהם לחזור שוב על דבריהם או לדבר ברור יותר. הקצב היחיד שהם מסוגלים לו הוא הקצב

שלהם! עידוד כדוגמת: "בבקשה תמהר כולם מחכים..", ממש לא יעזור. הם צריכים להיות בשליטה תמידית ואמירה כזו רק מאשרת להם שהם אכן בשליטה.

עכשיו, אפשר להתחיל להבין עם מה הוריהם של ילדים אלו מתמודדים על בסיס יומי. ההורים לרוב מתוחים, הם נמצאים במאבקי שליטה על הסמכות ההורית שלהם כמעט כל דקה כשהם במחיצת הילד. ההורה אימץ את הילד במחשבה שאהבה תרפא את כל הסבל שחוו לפני האימוץ אבל רק עכשיו הם מבינים שהורות "רגילה" לא בהכרח מתאימה כאן. הם צריכים ללמוד ולסגל לעצמם דפוסי הורות חדשים אותם יוכלו ללמוד רק בעזרת טיפול נכון. יתכן ויחוו פחד, עצב, לחץ ובדידות גדולה. רבים יחוו רגשות אשם על אי ההצלחה כביכול בחינוך ילדם.

תידרש עבודה עקבית וארוכת טווח בטיפול ומחוצה לו, על מנת לשנות את גורלם של ילדים אלו ולגרום להם לחוש רגשות אמיתיים וללמוד לבטוח. הורים אשר לקחו על עצמם מסע זה של צמיחה והחלמה עבור ילדם יזדקקו לעידוד ותמיכה עקבית ממבוגרים אחרים אשר באים במגע עם הילד. אם הילד נמצא בטיפול חשוב לאחד כוחות ולעבוד בשיתוף פעולה מלא. חשוב לזכור שהילד עצמו מעדיף את שיטת ה"הפרד ומשול" משום שזו דרכו לחוות שליטה ובטחון בעולם. זמנם של ההורים לרוב לחוץ מאוד ומוגבל.

כמורה או גננת, אל תרגישי תחושת דחייה באופן אישי או חוסר שיתוף פעולה אם ההורה לא ממלא במלואם את כל ההוראות שהעברת לו. ההורה עובד סביב השעון כדי לשקם את מצבו הנפשי של ילדו המאומץ וצריך להבין זאת ולהגיש לו את כל עזרה שרק ניתן. הטיפול בילד עם קשיי התקשורת הוא טיפול מתיש ומאוד לא מתגמל בשנים הראשונות. יש לפתח ערוצי תקשורת ייחודיים בין המורה / גננת להורים כיוון שאין לסמוך על הילד שיעביר אינפורמציה סביב מטלות בית ספר. זכרו – הילד רוצה לשמור על שליטה ולכן ינסה לחבל בכל הניסיונות לתקשורת ישירה ורציפה בין ההורה לבית הספר.

בכל אינטראקציה עם הילד חשוב מאוד להבהיר לו שאת – המורה או הגננת – היא הבוס! תזכירי לו באופן לאקוני ומאוד ברור שאת הבוס ואת מחליטה על החוקים. חשוב לתת לכך תזכורות חוזרות ונשנות. מדי יום וכמה פעמים ביום. יש להבנות את אפשרויות הבחירה כך שהמבוגר נשאר תמיד בשליטה: "אנחנו יוצאים עכשיו לחצר. אתה רוצה ללבוש עכשיו את המעיל או שתעדיף להחזיק אותו בידך?" וחשוב לזכור לא להישמע כועס או מתוסכל מול הילד. להגיד את הדברים מתוך שליטה וללא איום!

חשוב לזכור

כי את לא המטפל העיקרי של הילד. אין לך צורך "להורות" אותו. את הגננת או המורה שלו ולא ההורה או המטפל. אפשר להזכיר לילד שההורה הוא המקום לבקש חיבוק/פינוק/אוכל או ממתקים. כל זה חשוב ביותר בשביל הילד! אם תצליחי לשמור על מקומך

כ"מחנכת" אשר מלווה את הילד למשך שנה אחת בלבד, גם הוא יחווה מאוחר יותר את המעבר לשנה הבאה ללא תחושות נטישה. כדי להימנע מכך, על הגננת/מורה להישאר בתפקידה המורה והמחנך כולל ההבנה כי הפרדה ממורה בכל שנה הוא תהליך טבעי ונורמאלי. ילדים אלו חייבים ללמוד שעור חשוב זה.

תתעקשי על קשר עין עם הילד ותתעקשי על כך כמה שרק ניתן. אל תתפתי לאשליה כאשר הילד מתמקד במצח או בצוואר. ילדים עם ליקויים בהתקשרות לא אוהבים קשר עיני ויעשו כמעט הכול להימנע ממנו, אלא אם כן הם משקרים או מנסים עלייך מניפולציה כזו או אחרת. נסי לזכור ולתת חיזוק **לכל** בחירה חיובית או התנהגות חיובית של הילד". אני רואה שעשית בחירה טובה לסיים את שיעורי הבית שלך אתמול בערב...". או "אני רואה שבחרת להישאר במשחק ולשתף פעולה עם חבריך במקום להיכנס איתם למאבק. זו הייתה בחירה טובה"... אולם גם ההתנהגויות והבחירות השליליות צריכות לקבל התייחסות. "אתה בחרת לא לסיים את עבודת הכיתה ולכן תשלם אותה עכשיו בזמן ההפסקה." לא בכעס, לא ברוע ולא בהשפלה. רק עובדות. זכרי – לילדים אלו **קושי** בחשיבה של סיבה-תוצאה והם צריכים ללמוד שיש תוצאה ישירה לכל מעשה. מערכת תגמולים רגילה של פרסים לא תעבוד עם ילדים אלו. הם לא חושבים בדרך בה חושבים ילדים שהוזנו וטופלו כהלכה. כל ההוויה של ילד זה מרוכזת סביב שליטה על מנת לחוש בטחון. אם מישהו אחר נמצא בשליטה, הילד יחוש חרדה ואפילו חרדת מוות. המצב רציני מבחינתם ברמות הכי ראשוניות של הישרדות!

לכל התנהגות יש תוצאה. טכניקה זו טובה להתנהגות חיובית ושליטת כאחד. אבל הילד חייב את עזרתך כדי ללמוד זאת. הוא לא יגיע לכך לבד. **היי עקבית וספציפית מאוד!** הילד עם קשיי ההתקשרות בוחן אותך כל הזמן. יתכנו פרקי זמן של ימים ואף שבועות של התנהגות טובה, רק כדי לבחון את העקביות שלך בהתפרצות הבאה. הערות כלליות כגון: "אתה ילד מקסים" או "אתה יודע טוב יותר", אינן עוזרות במיוחד. את חייבת להיות ספציפית יותר, ממוקדת ובעיקר עקבית: "אתה קשקשת על השולחן ולכן אתה תנקה אותו", "הרבצת ליותם ולכן תשב עכשיו לצידי עד שאחליט שאתה יכול לחזור לשחק בלי מכות", "שיחקת מאוד יפה היום בחצר. כל הכבוד לך!" היי חיובית איפה שרק ניתן.

אין מקום לקבל התנהגות לא מנומסת ושפה לא יפה. על הילד להשתמש גם בשפה בכל הקודים הנהוגים של שיח תקין ומנומס. "אפשר בבקשה לקבל את הטושים?" ולא "בא לי טושים"? . "אפשר בקשה ללכת לשירותים" ולא "יש לי פיפי".. וכן, הרבה פעמים הילד ירטיב את עצמו רק כדי לא לבקש ולאבד את עמדת השליטה. וגם אז אפשר להגיד "אני רואה שהרטבת את עצמך, זה בוודאי לא מרגיש הכי טוב". אמרי כך וחזרי למעשייך. הילד יחוש אולי מבוכה ובוודאי את אי הנוחות ממכנסיו הרטובים, אך זו היא הרי התוצאה הטבעית של בחירתו להרטיב עצמו.

נכון יותר לא להגיב לדיבור רפוי ולא מובן. הילד ילמד שהוא לא יכול לעשות דרך כך מניפולציות של שליטה ולגרום לך לבקשות חוזרות ונשנות להבינו. אפשר להגיד לילד בפשטות שאת לא מקשיבה לדבריו עד שלא יעשה את הבחירה לדבר באופן מובן יותר. ההתנהלות הזו חשובה ביותר. אל תאפשרי לילד לשלוט על מעשיך בדרך איום בהתפרצות זעם. במקום זאת, מצאי מקום שקט ומבודד ותאמרי: "אתה יכול לכעוס ולזעום בחדר הזה אם זו בחירתך..." אם יבחר להרטיב את עצמו כאות למחאה ולזעם, הגישי לו מגבונים וסמרטוט ובקשי ממנו לנקות אחריו ולהחליף בגדים – "אני רואה שהרטבת את הרצפה, הנה מגבונים לנקות." אם הוא מתעסק בענייניו ולא מבצע את המטלות כך שיש סיכוי שיעכב את כל הכיתה, הגידי בפשטות: "אני רואה שבחרת לשחק במקום להתארגן ליציאה לכן תוכל לחכות לנו כאן ליד חדר המנהלת עד שנחזור מהפעילות".

Time-in

Time-out-פסק זמן – לא עובדים עם ילדים אלו. הם רוצים לבודד עצמם מהאחרים! הביאי את הילד סמוך לפעילות ממנה היה חייב לפרוש בשל התנהגותו ואז אמרי לו לעמוד לצידך או לשבת על כיסא בסמוך אלייך. לזה קוראים "Time-in". אם יש לך אפשרות, דברי בשקט על כך שהילדים האחרים נהנים עכשיו וכמה עצוב שהוא לא יכול להצטרף כרגע. אמרי זאת בשקט וללא כעס. זכרי שמטרתו היא להביא אותך לכדי איבוד שליטה וחשוב מאוד לא להיגרר לכך. אם נראה לך שאת עומדת לאבד שליטה בקשי ממבוגר אחר בסביבה להחליף אותך עד שתוכלי לחזור ולטפל במצב ממקום של שליטה.

אין צורך להביע סימפטיה כלפי הילד ולוותר לו רק בשל ההכרה בקשייו. רחמנות תגרום לו לצבור כוח עלייך, לחבל בתפקידך כמחנכת ולמנוע ממך להיות יעילה. הישארי עקבית ברמת הציפיות ואל תקלי או תנמיכי צפיות במיוחד עבורו. לילד עם בעיית התקשורת יש אפילו יותר מה ללמוד מאשר לילד "תקין".

תימכו בהורים

הביעי תמיכה בהורים: ילד אשר מאבד שליטה בבית ובבית הספר רק משום שהוא חש כי אנשים רוצים להרע לו, יהיה תחילה הרבה יותר קשה לפני שיתחיל להראות שיפור. תקשיבי בצורה מותאמת, תמיד תפני את הילד להוריו לצורך בחירה, קבלת החלטות, חיבוקים, וברור של אינפורמציה שאת לא בטוחה באמיתותה. שתפי פעולה עם ההורים. אם הילד הצליח להוציא אותך משליטה ושוי משקל המשמעות היא שהוא בשליטה ולא את! לכן, הזיזי את עצמך או את הילד מהסיטואציה עד שתחושת השליטה תחזור אלייך... אם הכיתה כולה יוצאת משליטה בשל התנהגותו של הילד הזה, חובה לבקש עזרה. הילד בעל קשיי ההתקשורת יכול להיות מאוד מניפולטיבי ואינטנסיבי ואת תזדקקי להרבה עזרה ומשאבים על מנת לעזור לו בתהליך ההחלמה. הזכירי לילד שאת בקשר עם הוריו על בסיס

קבוע, דווחי להורים כמה שרק מתאפשר לך ומכיוון שפתקים ויומני קשר לרוב מושמדים בדרך הביתה, השתמשי בעדכון טלפוני או במייל. אם את חשה שההורים לא מגיבים לקריאותיך, סיכוי גדול שהמידע לא הגיע לידיהם והילד כמובן לא ידווח. התקשורת הישירה בין המורה להורה מחזירה למבוגרים את השליטה.

אפשר בהחלט לתת עזרה ולצפות לשיפור ולהחלמה מילדים עם ליקויים בהתקשרות. עם כלים נכונים, את בהחלט יכולה לתרום רבות לתהליך זה. שימרי על קשר עם המשפחה. ההתמודדות שלך בגן או בכיתה היא רק קצה קרחון ממה שההורים נאלצים להתמודד מידי יום. להאשים את המשפחה או להיכשל בתהליך התקשורת איתם רק מוסיף לחוסר התפקוד הכללי ומעצים את רמת הסיכון עבור הילד. גם בעזרת הטיפול וגם בעזרת ההתנהלות הנכונה בתוך מערכת החינוך, הילד בעל ליקויי התקשורת לומד לכבד את הסביבה, להיות תגובתי אליה באופן מותאם, לפתח אמון ואף ליהנות מקשר. אבל כל זה לוקח זמן. ואם התוצאה הסופית תהייה חיובית, זה רק בגלל שהמבוגרים בסביבתו של אותו ילד היו סבלניים ועקביים ועזרו לו לבחור בדרך של החלמה!

הגירסה בעברית של המאמר מתפרסמת בחסות מיזם האימוץ – מרכז ההדרכה האינטרנטי של קהילת האימוץ – מיטב המומחים בעולם, עד אליך לבית <http://AdoptionWisdom.com>

קישור לאתר למאמר המתורגם <http://adoptionwisdom.com/archives/4925>

פייסבוק מיזם האימוץ [/https://www.facebook.com/AdoptionUniversity](https://www.facebook.com/AdoptionUniversity)

דוא"ל Programs@AdoptionWisdom.com